

150. O o s t k e r k e :

Het Schilderij met de Drie Patronen.

111. 116

Rond de Poldertorens heeft weer een stap vooruit gezet. De bescheiden gestencilde blaadjes die we ons bij het begin hadden voorgesteld, zijn uitgegroeid tot een regelmatige uitgave met passende omslag, en die reeds tot voorbeeld diende bij andere zusterverenigingen. Sedert een tijd was er spraak over het publiceren van fotomateriaal. Nu denkt onze penningmeester dat deze droom mag verwezenlijkt worden. De zorg voor de uitvoering van R.d.P. is hoofdzakelijk het werk van onze onvermoeibare sekretaris. Ik hoop dat hij bij het typen van deze mededeling, die zin niet schraapt.

Het zal wel niemand verwonderen dat we onze illustratie beginnen met Sint Guthago. We brengen U het St-Kwintinusaltaar uit de in 1944 vernielde kerk van Oostkerke, waarin het schilderij stak met de voorstelling van Sint Guthago, Sint Blasius en Sint Kwintin. Het schilderij werd gered, maar ^{van} het houten altaar blijft nagenoeg niets over.

Het ontstaan van dit doek, dat voor de kerkelijke geschiedenis van Oostkerke zeer waardevol blijkt, is niet volledig gekend. Ik wil in het kort de gebeurtenissen schetsen die ermede in verband staan.

Vóór de godsdienstoorlogen op het einde van de 16e eeuw, die aanleiding gaven tot de scheiding van Noord en Zuid, bestonden er op Oostkerke, zoals het bijna overal het geval was, verschillende gilden. De totale verdwijning van die gilden, die als confrerieën tot op onze dagen bestonden, voltrekt zich nu stilaan. Op Oostkerke bestond aldus de gilde van Sint Blasius, patroon van de wevers van Monnikerede. Die gilde wordt reeds vermeld in het begin van 1400.

De parochiepatroon van Oostkerke is Sint Kwintin. Hij is dat maar geworden nadat de tienden van Oostkerke en omliggende, omstreeks 1050 aan de St-Kwintins=abdij in Vermandois werden geschonken.

Voordien werd al op Oostkerke Sint Guthago, de eerste geloofsprediker in de streek, bijzonder vereerd. Over die verering werden alle gekende gegevens medegedeeld in het eerst nummer van Rond de Poldertorens.

Er bestond te Oostkerke natuurlijk een gild van Sint Kwintin, dat ook al in het begin van 1400 wordt vermeld. Maar dat gild bezorde ook de verering van St. Guthago. Dit blijkt klaar uit wat we weten over de vieringen van de beide heiligen voor de godsdienstoorlogen. Ommegangsdag was de feestelijkste dag van het jaar. Te Oostkerke was dit de oktaafdag van St-Guthago (3 juli). Daarom ook valt de grote kermis van Oostkerke nog altijd op de eerste zondag na de 3 juli. Het hoogtepunt van de Ommegangsdag was de processie. Begeleid door trompetters, vergezeld door de plaatselijke geestelijkheid en die van het omliggende, werd de rijve met de relikwieën van Sint Guthago door de straten van het dorpedragen, terwijl de klokken beierden en de bellen rinkelden.

Het beeld van Sint Kwintin werd van over ouds in de Ommegang meegedragen op de schouders van de Dudzelenaren, die jaar op jaar op post waren. Op de Ommegang van 1512 werd de relikwie van Sint Guthago voor het laatst door de kerkelijke overheid onderzocht. En om nog meer luister bij te zetten, werd dit jaar na de processie een esbattement op openluchtspel opgevoerd, waarin de rederijkers van Oostkerke (?) zullen getoond hebben wat ze konden, en waarvan de kosten door het St-Kwintinsgild werden betaald.

Van heel dat feestelijk gedoe bleef na de godsdienstberoerten, die het op de heiligenverering gemunt hadden, niet veel meer over. De rijve van Sint Guthago was vernield, de kerk was verwoest en verbrand, de kerkelanden lagen vage of overstroomd. De katolieke godsdienst in de Zuidelijke Nederlanden werd hersteld, maar de oorlog duurde voort in gewesten bij onze rijksgrens tot 1648.

Een zeer voorlopig herstel van de kerk had plaats in 1612-13. Slechts in 1639 had de aanbesteding plaats van een tot de helft verminderde kerk. In 1650 kwam de herstelling van de toren.

Binnen was de meublering tot het allernoodzakelijkste beperkt. Na 1650 kwam ook daarin verbetering. Tussen 1654 en 1656 waren het de kommunielbank en de zitsels voor de heer van Oostkerke en de kerkmeesters, gemaakt door Lodewijk Cools van Brugge. Op 22 juli 1652 had Mgr Van Den Bosch, bisschop van Brugge, een nieuw altaar gewijd; op 19 nov daarna mieken de kerkmeesters akkoord voor een ander altaar; op 22 mei 1667 wijdde de bisschop het S t - K w i n t i n s a l t a a r en tussen 1673 en 1677 werd er weer een altaar gemaakt. Vóór de godsdienstoorlogen, stonden er minstens vijf altaren in de kerk van Oostkerke. In de vernieuwde kerk was er maar plaats voor drie: het hoofdaltaar, O.L.Vrouwaltaar in de noorderbeuk en St-Kwintinsaltaar in de zuiderbeuk.

De aparte gildealtaren vonden derhalve geen plaats meer en er moest samengevoegd worden. De drie O.L.Vrouwegilden van Michem, Eyenbroeke en Monnikerede werden samen één gilde van O.L.Vrouw van het Schapulier. In dit noodgedwongen samenvoegen ligt mijn inziens ook de uitleg voor de aanwezigheid van de drie heiligen op het schilderij van het St-Kwintinsaltaar, dat in deze periode tot stand kwam.

Wie het schilderij maakte staat niet vast, maar het wordt toegeschreven aan de Brugse kunstenaar Jan Maes. De kerkrekeningen geven hieromtrent geen inlichtingen, omdat het doek wellicht bekostigd werd door de St-Kwintinsgilde; en het archief van deze gilde bestaat niet meer.

Dat het schilderij vervaardigd werd tussen 1652 en 1667 moge ook blijken uit de heropbloei van de Ommeegang in die dagen. Er werd gestreefd naar de vroegere luister. Sedert 1649 kwamen daarvoor elke keer speellieden met "violons en schalmeyen". In 1652 werd brood uitgedeeld aan de maagden uit de processie. De kerk werd tegen de Ommeegang geschuurd en versierd. In 1667 werd een huisje afgebroken dat de processieweg belemmerde. De Dudzelenaars kwamen nog altijd st-Kwintin dragen. Sedert 1613 was de kerk weer in het bezit van een relikwie van Sint Guthago, die samen met deze van Sint Kwinten in één vaatje werd bewaard. Dat het Brugse Vrije en het Bisdom, aan de plaatselijke burgerlijke en geestelijke overheid beperkingen voor het verteer op de Ommeegang oplegden, bewijst dat er zelfs te ver werd gegaan tussen 1661 en 1666. Dergelijke bloei van de verering van de lokale heiligen, komt later nooit meer voor.

Bekijken we even het mooie schilderij zelf. Boven rechts, God de Vader met de wereldbol, en God de Heilige Geest in de vorm van een Duif.

Op de voorgrond links knielt de Heilige Guthago met zijn specifieke attributen. Het is een man van rijpe leeftijd met een ietwat slordige baard en haartooi. Hij draagt een goudbruine koningsmantel met zware hermelijnen kraag, boven een donkerbruine kluisenaarspij; aan de gordel een rozenkrans!; de voeten steken in pelgrimssadalen. Nevens hem liggen zijn koningskroon, zij scepter en zijn wapenschild. Dit laatste is "van goud beladen met een leeuw van keel, gevat in een dubbele rand binnen het blazoen, bezet met omgekeerde lelies". Dit is het wapen van Schotland, maar i.p.v. zilver is het veld van goud. Misschien was de bedoeling aan te tonen dat Sint Guthago een koning van Schotland was, maar niet de koning. (In de tijd van Sint Guthago werd met Scotia eigenlijk Ierland bedoeld). Vóór zijn voeten liggen smakelijke rapen en peeën, symbool van zijn kluisenaarsleven te Oostkerke. Een kleine putto of engeltje biedt een korfje veldvruchten aan de heilige kluisenaar.

Rechts vooraan knielt de Heilige Kwintinus, de schone jongeman, diaken en martelaar. Hij draagt een hoogrode dalmatiek met rijkgeborduurde banden. In de band op de mouw is het wapen van Oostkerke verwerkt. Misschien behoorde die dal-

matiek evenals de even mooi versierde manipel, in de 17e eeuw tot de gewaden van de kerk van Oostkerke. In de rechterhand houdt St Kwintin de martelaarspalm. Zijn putto speelt met een bloemenkroontje en torst twee lange nagels of ijzeren staven waarmee de martelaar werd doorboord van de schouders tot de lendenen.

Rechtop staande, half achter Sint Guthago, is de witgebaarde Heilige Blasius. Hij is gekleed in superplis en een paars schoudermanteltje. Bisschop en martelaar, staan hier minstens drie putti tot zijn dienst: eentje houdt een lauwerkroontje boven zijn hoofd, eentje biedt hem de zegetak en een derde houdt zijn bisschopsstaf mooi langs de omlijsting en steekt daarbij boven de rechterhand van de heilige een soort rakel. Dit is vermoedelijk de kam doordde wevers gebruikt.

Pater P. Grosjaen meende in 1951 in die voorstelling St Arnold van Soissons te herkennen; terwijl Maurits Van Coppenolle in 1953 daarin toch weer de H. Blasius zag. Dat het wel de H. Blasius gaat, wordt bewezen door een akte van 1685 in het kerkarchief van Oostkerke. De dagen waarop de aflaten te verdienen zijn voor de broederschap van O. L. Vrouw van de Rozenkrans worden er in vastgesteld. En die zijn: Kerstdag, feest van St Blasius (3 febr), 2e zondag van juli (bij St Guthago 3 juli) en feest van St Kwintin (31 okt).

Het schilderij is van een levendige en evenwichtige kompositie van diagonaallijnen b.v. mantel st Guthago, zwevende putti, God de Vader, en van verticale lijnen b.v. de lichte balk van H. Geest en naakte putti. Dezelfde eigenschappen van levendigheid en harmonie vinden we in het koloriet.

Let ook eens op de sierlijke ajour van de schone barokke communiebank.